

***Arbeiterklasse.* Robert Kuśmirowski**

kuratorka: Katarzyna Matt-Uszyńska

Dokumentacja (fragment) złożona do konkursu
na kuratorski projekt wystawy w Pawilonie Polskim
na 59 Międzynarodowej Wystawie Sztuki
w Wenecji w 2022 r.

Koncepcja wystawy

Pawilon Polski w Wenecji 2022

Robert Kuśmirowski

Arbeiterklasse

Planowana w Pawilonie Polskim na Biennale w Wenecji monumentalna instalacja przestrzenna „Die Arbeiterklasse“ („Klasa robotnicza“) Roberta Kuśmirowskiego zajmuje ponad jedną trzecią powierzchni, składa się z kilku pięter i poziomów.

Zgodnie z praktyką artystyczną Roberta Kuśmirowskiego, polegającą na rekonstrukcji oraz kopiowaniu starych przedmiotów, dokumentów czy fotografii lub tworzeniu ich łudząco podobnych imitacji, charakteryzującą się obsesyjną precyzją i drobiazgowością, powstaje monochromatyczna instalacja, której drewniana konstrukcja zawiera w swojej centralnej części mechanizmy, urządzenia i narzędzia. Instalacja oparta jest na napędzanym przez człowieka kieracie przemysłowym i bębnie prądotwórczym, których ruch generuje energię potrzebną do pozyskania wody z głębin, niezbędnej do egzystencji i pracy jak i odtwarzającego utwór Ryszarda Wagnera „Zmierzch bogów“ patefonu.

Artysta i jego zmiennik wydają się być uwięzieni w szkieletowej konstrukcji, jak w klatce. Ich środowisko pracy i życia staje się więzieniem, w którym wykonują swoją pracę w takt kilkugodzinnych zmian, aż do utraty sił.

Kuśmirowski konstruuje i uruchamia swoją "wieżę pracy", która dzięki zazębiającym się mechanizmom, narzędziom i wysiłkowi pracy (artysty i jego zmiennika) odzwierciedla złożoność produkcji i zasług klasy robotniczej. Monochromatyczna drewniana konstrukcja Kuśmirowskiego tak jak jego dotychczasowe ręcznie wykonane, mocne i pracochłonne instalacje przestrzenne przywołują nostalgiczne wspomnienia czasów dawnej klasy robotniczej.

Przedmiotem zainteresowania Kuśmirowskiego jest tu gwałtowny wzrost nierówności ekonomicznych obserwowany przez ekonomistów w ciągu ostatnich trzydziestu lat. W książce "Kapitał w XXI wieku" francuski ekonomista Thomas Piketty przekonuje, że nieuregulowany kapitalizm nieuchronnie prowadzi do rosnącej koncentracji bogactwa. Inne przyczyny wzrostu nierówności są wielorakie. Płace osób dobrze wykwalifikowanych wzrosły, a jednocześnie rozwinął się sektor niskich płac. Klasyczni robotnicy przemysłowi, stara klasa robotnicza, są w coraz większym stopniu marginalizowani i zastępowani przez nowy proletariat pracy precaryjnej.

Podział współczesnego społeczeństwa jest nie tylko społeczno-ekonomiczny, ale także społeczno-kulturowy. Linie podziału społecznego przebiegają obecnie nie tylko między bogatymi i biednymi, nową klasą robotniczą i elitami, ale także i przede wszystkim między tymi, którzy afirmują procesy modernizacji społecznej z całą ich złożonością, a tymi, którzy sceptycznie odbierają nowoczesność. Między zwycięzcami i przegranymi globalizacji.

Praca Kuśmirowskiego odnosi się do rosnącej w naszym społeczeństwie nierówności między ciężko pracującą ludnością (dawniej fizycznie - "dół"; ci, którzy trudzą się na "niższych piętrach", uwięzieni w chomiczym kołowrotku, praktycznie bez korzyści ekonomicznych i kulturowych) a czerpiącymi zyski ekonomiczne elitami ("góra", „bel étage“ społeczeństwa), które definiują się poprzez reprezentację kulturową.

Termin „Arbeiterklasse“ (klasa robotnicza), według Kuśmirowskiego, „*jest definiowany i używany na wiele sposobów. Zgodnie z koncepcją socjalistyczną do klasy robotniczej zalicza się tych, którzy nie mają nic do sprzedania poza swoją siłą roboczą. Dziś do klasy robotniczej zaliczają się pracownicy fizyczni i wszelkiego rodzaju pracownicy umysłowi, z wyłączeniem jedynie tych, którzy utrzymują się ze środków własnego przedsiębiorstwa i pracy innych osób.*“

Instalacja i performance Roberta Kuśmirowskiego odnosi się w ten sposób do nierówności nie tylko jako zjawiska ekonomicznego, ale także jako społecznej i "subtelnej różnicy" kulturowej, która nabiera coraz większego znaczenia.

Francuski socjolog Pierre Bourdieu zakładał, że różnice społeczne są znacznie subtelniejsze niż te opisywane np. przez teorię marksistowską. O pozycji danej osoby w społeczeństwie decyduje nie tylko kapitał ekonomiczny, ale także jej kapitał kulturowy, a za różnicami majątkowymi kroczą nieuchronnie różnice w gustach, preferencjach estetycznych czy stylach życia. Kultura i styl życia stają się kryteriami społecznego rozróżnienia, rozgraniczenia i wykluczenia.

Konstruując wielopoziomowość, w której "dół" ostatecznie determinuje "górze", nawiązuje Kuśmirowski również do znanej marksistowskiej dialektyki ekonomicznej bazy (stosunków produkcji) i nadbudowy: "To nie świadomość ludzi określa ich byt, lecz odwrotnie, ich byt społeczny określa ich świadomość (ich polityczne, religijne, filozoficzne i inne sposoby wyobrażania sobie "form świadomości" społeczeństwa)".

Artysta i jego zmiennik wprawiają w ruch Kierat i zapewniają energię zasilającą patefon znajdujący się na górnej platformie, gdzie odtwarzana jest płyta Wagnera ze „Zmierzchu bogów“. Ton muzyki staje się cichszy i wolniejszy, głośniejszy i szybszy w zależności od intensywności pracy robotników.

Tylko wysiłek klasy robotniczej umożliwia tworzenie kultury, kulturową wartość dodaną dla elit, a tym samym ich wyróżnienie i wyniosłość. Podczas gdy na niższych kondygnacjach trwają ciężkie prace, na najwyższym poziomie rozbrzmiewa nagranie Wagnera. Kiedy hałas i odgłosy ciężkiej pracy i maszyny łączą się z muzyką, związek między pracą a kulturą staje się widoczny, słyszalny i namacalny.

Muzyka Wagnera jako elitarnie przeżywanie sztuki oddziela jednych od drugich, tych na górze od tych na dole, kierownictwo od robotników, artystę od technika, dyrektora od nadzorca. Równolegle jest wykorzystywana do jednoczenia elit i mas pracujących w poczuciu przynależności narodowej i wyższości. Konsekwencją tego jest nacjonalizm, rasizm i antysemityzm.

Kultura staje się w instalacji i performansie Roberta Kuśmirowskiego tu nie tylko czynnikiem reprezentującym i wyróżniającym elity, ale także nośnikiem tożsamości, ideologii i wykluczenia innych.

Odtwarzając płytę z nagraniem "Zmierzchu bogów" Wagnera Kuśmirowski nawiązuje do jego apokalipsy, która nie jest mitem o końcu świata, ale o końcu świata, który ma ustąpić miejsca nowemu.

Pod wpływem pism Ludwiga Feuerbacha i a także postaci i dzieła rosyjskiego anarchisty Michaela Michaiła Bakunina w 1848 roku w "Sztuce i Rewolucji" Wagner napisał: „*Chcę zniszczyć istniejący porządek rzeczy, który dzieli ludzkość na wrogie sobie narody, na silnych i słabych, na prawych i bezprawnych, na bogatych i biednych, ponieważ ze wszystkich czyni tylko nieszczęśliwych ludzi. Zniszczę porządek rzeczy, który czyni miliony niewolnikami niewielu, a tych niewolnikami ich własnej władzy, ich bogactwa. Chcę zniszczyć ten porządek rzeczy, który oddziela przyjemność od pracy, który czyni pracę ciężarem, a przyjemność wadą, który sprawia, że jeden człowiek jest nieszczęśliwy z powodu braku, a inny z powodu obfitości.*“

Operę Wagnera, kulturą karmią elity swoje poczucie wyższości; chodzą do opery i podziwiają na scenie rewolucję przeciwko społeczeństwu, które sami stworzyli i którego zmiana byłaby dla nich niekorzystna. Elity ekonomiczne i oraz kulturalne chodzą na wystawy sztuki i chwalą krytykę stosunków opartych na niespółmiernym rozdzieleniu pracy, z których same czerpią największe korzyści. Nie chcą żadnych istotnych zmian w społeczeństwie, ale oskarżają „tych na dole“ o reakcyjność i wąskie horyzonty, patrzą na nich z góry, ponieważ klasa robotnicza nie podziela ich pseudomoralności, postawy, habitusu i gustu. Kultura pozostaje więc dla nich pozbawionym ryzyka placebo, tym co Bourdieu nazywa "ich subtelną różnicą". Tomasz Mann określił ten zachwyty elit, „międzynarodowej burżuazji“ muzyką Wagnera jako "tragikomiczny paradoks“.

Poprzez swój performance Kuśmirowski staje się częścią klasy robotniczej, nie mogąc jednocześnie uniknąć przynależności do elity kulturalnej, ukazuje tym samym paradoks roli społecznej artysty.

Robert Kuśmirowski
Arbeiterklasse

INSTALACJA

W centrum pawilonu powstanie drewniana konstrukcja, która zajmie jedną trzecią przestrzeni i będzie się składać z kilku pięter i poziomów.

Tytuł „Arbeiterklasse“ w pewnym sensie tłumaczy całą instalację artystyczną, która będzie „wieżą pracy“. Zbiór mechanizmów, urządzeń, narzędzi i jednego skromnego punktu sanitarnego, dobitnie wskazuje na wycisk człowieka w zaproponowanym jego jedynym systemie pracy i życia. Instalacja zbudowana będzie na bazie napędzanego przez człowieka kieratu przemysłowego i bębna prądotwórczego, których ruch generuje energię potrzebną do pozyskania wody z głębin, niezbędnej do egzystencji i pracy i odtwarzającego utwór Ryszarda Wagnera „Zmierzch bogów“. (Kierat – to urządzenie wykorzystujące siłę ludzką lub pociągową zwierząt do napędu stacjonarnych maszyn rolniczych bądź do wydobywania wody) (zob. ilustracje poniżej Ad.1)

Artysta (Robotnik) i jego Zmienniki wydają się być uwięzieni w szkieletowej konstrukcji, jak w klatce. Ich środowisko pracy i życia staje się więzieniem, w którym wykonują swoją pracę w takt kilkugodzinnych zmian, do wyczerpania.

Konstrukcja jest 4-piętrowa, drewniana, z rampą widokową usytuowaną na samej górze instalacji. We wszystkich, transparentnych dla widza pomieszczeniach, będzie odbywała się praca lub czynności umożliwiające wykonywanie tej pracy. System kieratu, kołowrotów, prądnic, mechanizmów, przekładni, osi, przenoszących ludzką siłę do skrzyń i urządzeń kumulujących energię by oddać ją wtórnie do celów bytowych. Miejsce pracy będzie też mieszkaniem i sensem życia dla robotników.

Publiczność będzie mogła chodzić dookoła instalacji i oglądać ją z każdej strony. Centralnie umieszczona instalacja przyciąga wzrok już od wejścia do pawilonu.

PERFORMANCE

Kierat będzie poruszany przez artystę i jego zmiennika z wielkim wysiłkiem fizycznym (od otwarcia Biennale, przez okres 14 dni), co będzie powodować obracanie się płyty patefonu z przetworzoną przez Kuśmirowskiego muzyką Wagnera umieszczonej w górnej części konstrukcji.

Robotnik i zmiennik będą przez cały czas wykonywać szereg prac związanych z wytwarzaniem prądu, niezbędnego do utrzymania swojego miejsca pracy co czyni opozycję i działanie odwrotne do perpetuum mobile, które ma nieść darmowe korzyści. (Tu bez darmowej pracy nie będzie na światło, bez którego nie będzie pracy.)

Początek dnia będzie polegał na godzinnej pracy, chodzeniu po kołowrocie prądnicy by zmagazynować odpowiednio dużą ilość prądu do dalszych przewidzianych prac. Robotnik będzie wykonywał też prace konserwatorskie i zabezpieczające całą linię produkcyjną. Produkcją będzie sam prąd niezbędny by móc taką pracę wykonywać. Dziś dla większości osób najważniejsze jest posiadanie samej pracy a nie pozyskiwanie z niej owoców czy profity za tym stojące.

Praca będzie odbywała w systemie dwuzmianowym 4.40h dla robotnika i 4.40h dla zmiennika by przez wspólne 40 min wykonać prace niemożliwe do wykonania przez jedną jednostkę robotniczą (jednego człowieka). Cała realizacja artystyczna będzie monochromatyczna w swym kolorze, brąz rdza, ugier i stare drewno. Będą też zapachy towotu, smaru niezbędnego do prawidłowej pracy urządzeń metalowych i drewnianych.

Cała instalacja będzie nosiła w sobie ogrom fizycznej pracy i hałasu, generowanego z przekładni, bębnow, kieratu i systemu przechodzenia na inne piętra. Dodatkowo doświadczymy też odczuć muzycznych, gdzie jedna z przekładni będzie zasilala urządzenie patefonu, odtwarzającego utwór Richarda Wagnera.

Muzyka będzie się przeplatać z hałasem maszyn i urządzeń.

Ton muzyki staje się mocniejszy i szybszy, cichszy i wolniejszy w zależności od intensywności pracy.

Ten 14-dniowy performance zostanie nagrany, a następnie pokazany w formie projekcji w pozostałej części pawilonu, oddzielonego małą ścianką z rigipsu. Po okresie 14 dni przeszkolony personel pilnujący wystawy raz na godzinę będzie obracał kierat dla zwiedzającej publiczności. W tym czasie projekcja będzie wyłączana.

OPIS TECHNICZNY

- Instalacja

Instalacja zostanie w całości zbudowana na miejscu w Polsce, a następnie przetransportowana w częściach (zawierających zbiór mechanizmów, urządzeń, narzędzi i jednego skromnego punktu sanitarnego) i zmontowana 14 dni przed otwarciem Biennale w Wenecji.

Wymiary instalacji: Wysokość 4 m/ Szerokość ok 8-9 m

- Świetlenie

Poza światłem dziennym ze świetlika wykorzystywane będzie także światło sztuczne

- Teksty na wystawę

- Tekst wystawowy (naklejka)

- Cytaty filozofów, pisarzy i myślicieli t.j.:

Thomas Piketty

Joseph Stiglitz

Ludwig Feuerbach

Michail Bakunin

Ryszard Wagner

Karl Marks

Arthur Schopenhauer

Pierre Bourdieu

Jean-Jacques Rousseau